

**ROZUMIENIE WŁADZY RZĄDZENIA (JURYSDYKCJI)
W ŚWIETLE KONSTYTUCJI APOSTOLSKIEJ
PRAEDICATE EVANGELIUM
Z 19 MARCA 2022 ROKU**

Słowa kluczowe: konstytucja apostolska, Biskup Rzymu, Kuria Rzymska, kościelna władza rządzenia

Keywords: apostolic constitution, Bishop of Rome, Roman Curia, ecclesiastical power to govern

Schlüsselwörter: apostolische Konstitution, Bischof von Rom, Römische Kurie, kirchliche Regierungsgewalt

Dnia 5 czerwca 2022 roku, w niedzielę Zesłania Ducha Świętego, weszła w życie nowa konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium* o ustroju Kurii Rzymskiej (PE), którą ogłosił papież Franciszek w dziewiątą rocznicę inauguracji swojego pontyfikatu¹. Zastąpiła ona konstytucję apostolską *Pastor Bonus* (PB) o podobnym charakterze, ogłoszoną przez papieża Jana Pawła II w dniu 29 czerwca 1988 roku, w dziesiątym roku jego pontyfikatu². Dokumentowi temu towarzyszył *Regulamin ogólny Kurii Rzymskiej* z 30 kwietnia 1999 roku³.

* Ks. dr Adam Stefan Ornatek – doktor nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego, adwokat Roty Rzymskiej, sędzia w Metropolitalnym Sądzie Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, członek Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, wykładowca w Warmińskiej Szkole Biblijnej, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0184-3371>, e-mail: ornatek@hotmail.com.

¹ Francesco, *Costituzione Apostolica Praedicate Evangelium sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo* (19.03.2022) „L'Osservatore Romano”, 162 (2022), nr 74, 31.03.2022, s. I–XII; tekst polski: Franciszek, *Konstytucja Apostolska Praedicate Evangelium o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi w świecie*, w: *Dodatek* (cz. II) do: *Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. wyd. pol. P. Majer, wyd. 2, Warszawa 2023, s. 1132–1207.

² Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus* (28.06.1988), „Acta Apostolicae Sedis” [dalej AAS] 80(1988), s. 841–912; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217–257.

³ AAS 91(1999), s. 629–699.

1. WŁADZA RZĄDZENIA W KURII RZYMSKIEJ W PRAWODAWSTWIE SPRZED REFORMY PAPIEŻA FRANCISZKA

Jedną z istotnych kwestii poruszanych we wskazanych dokumentach stanowi kościelna władza rządzenia. Daje to wyraz dynamicznego działania, gdyż Kościół zastaje i rozpoznaje prawo Boże⁴. Hiszpański kanonista Antonio Viana podkreśla, że już w trakcie redakcji *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1983 roku⁵ podnoszony był problem powierzania urzędów osobom świeckim oraz władzy jurysdykcji⁶. Reforma papieża Franciszka jest związana z interpretacją nauki eklezjologicznej, w której używa się przecież terminów *sacra potestas* i *jurisdictio*⁷. KPK z 1983 roku definiuje władzę rządzenia w kan. 129, w związku z sakramentem święceń⁸. Autor uważa, że KPK/83 rozumie władzę rządzenia eklektycznie i daje możliwość sprawowania jej przez osoby bez sakramentu święceń⁹. Wskazuje także na kan. 131 § 1 KPK, który przewiduje przekazywanie władzy delegowanej bez powierzania urzędu. Podkreśla też, że apostołat i służba Kościołowi według Vaticanum II nie są zarezerwowane tylko dla duchownych¹⁰. Ten sam autor wskazuje na reformę papieża Franciszka w Kurii Rzymskiej. Dostrzega, że w konstytucji apostołskiej PB realizuje się kan. 129 KPK, rezerwujący dla duchownych wszystkie decyzyjne stanowiska¹¹. Osobom świeckim pozostawało tylko współuczestniczenie w pracach Kurii Rzymskiej na podstawie kan. 129 § 2 KPK¹². W dalszej części Viana dokonał rozróżnienia urzędów głównych, które przynosi kan. 131 § 2 KPK/83. Takim urzędem jest Biskup Rzymu¹³. Prawo kanoniczne zna współpracę urzędów głównych z urzędami pomocniczymi, które im podlegają. Jest to przekazanie władzy zastępczej (*potestas vicaria*)¹⁴. Przy władzy zastępczej udział w niej jest ograniczony u tego, który ją otrzymał od podmiotu głównego.

Biskup Juan Ignacio Arrieta Ochoa de Chinchetru, sekretarz Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych, podkreślił, że reforma Kurii Rzymskiej stała się celem ponty-

⁴ Zob. R. Sobański, *Niezmiennność i historyczność prawa w Kościele: prawo Boże i prawo ludzkie*, „Prawo Kanoniczne” 40/1-2(1997), s. 36.

⁵ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75(1983) pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 2022 [dalej cyt.: KPK/83].

⁶ A. Viana, *El problema de la participación de los laicos en la potestad de régimen. Dos vías de solución*, „Ius canonicum” 54 (2014), s. 603–604. Zob. A. W. Bunge, *Los claves del Código*, Buenos Aires 2011, s. 254–263.

⁷ A. Viana, *El problema de la participación*, s. 614.

⁸ Tamże, s. 615. Por. M. Żurowski, *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984, s. 62–63; R. Sobański, *Władza rządzenia*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 214; tenże, *Metodologia prawa kanonicznego*, Warszawa 2009, s. 65.

⁹ A. Viana, *El problema de la participación*, s. 616.

¹⁰ Tamże, s. 617.

¹¹ Tamże, s. 620.

¹² Tamże, s. 621.

¹³ Tamże, s. 622.

¹⁴ Tamże, s. 623.

fikatu Franciszka¹⁵. Nawiązał on do dynamiki reform Soboru Watykańskiego II. Zaakcentował, że konstytucja apostolska Pawła VI *Regimini Ecclesiae Universae* (REU)¹⁶ z 15 sierpnia 1967 roku pojawiła się zaledwie dwa lata od zakończenia jego obrad. Uzupełnieniem konstytucji był też *Regulamin ogólny Kurii Rzymskiej*, zatwierdzony przez Pawła VI w dniu 22 lutego 1968 roku¹⁷. Obowiązywał wówczas *Kodeks prawa kanonicznego* z 1917 roku¹⁸ i konieczna była reforma jego dotychczasowych postanowień. Jak wiadomo, w księdze o osobach, w części I o duchownych tego kodeksu, znajduje się rozdział IV o Kurii Rzymskiej. Obejmuje on kan. od 242 do 264. Kodeks przewidywał współpracę Biskupa Rzymu w wykonywaniu jego najwyższej władzy wyłącznie z duchownymi. W tej samej księdze o osobach w części I o duchownych w kan. 118 postanawiał, że tylko duchowni mogą otrzymywać władzę święceń, władzę jurysdykcji kościelnej, a także beneficja i stanowiska kościelne. W ten sposób KPK/17 czynił Kurię Rzymską zarezerwowaną dla współpracowników duchownych w wykonywaniu jej jurysdykcyjnych zadań. Konstytucja apostolska REU wyodrębniła w ustawie szczególnej strukturę i zadania bezpośrednich współpracowników Biskupa Rzymu¹⁹. Józef Krukowski podkreśla, że „Paweł VI wypowiadał się w trakcie rewizji KPK z 1917 roku na temat decentralizacji organów władzy w Kościele”²⁰. Nowy *Kodeks prawa kanonicznego* wydany w 1983 roku w kan. 129 § 1 powtórzył zasadę, że władza rządzenia w Kurii Rzymskiej wynika z przyjętych święceń²¹. Krukowski uważa, że zwiększenie liczby wiernych świeckich jako pracowników Kurii Rzymskiej nie powinno nastęrczać problemów natury doktrynalnej. Praca wiernych świeckich na niektórych stanowiskach w Kurii Rzymskiej jest kwestią ściśle kulturową w ramach „kultury kościelnej”. Skoro Kościół powszechny obecny jest na pięciu kontynentach i zakorzenił się w bardzo różnych kulturach i tradycjach, to stanowi to impuls do przemyślenia roli i znaczenia pracy osób wykonujących swoje zadania z polecenia

¹⁵ J.I. Arrieta, *Presupposti organizzativi della Riforma della Curia Romana*, „Ius Ecclesiae” 27(2015), s. 38.

¹⁶ Paulus PP. VI, *Constitutio apostolica de Romana Curia Regimini Ecclesiae Universae* (15.08.1967), AAS 59(1967), s. 885–928; tekst polski w: E. Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, 2: Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae* – o Kurii Rzymskiej, „Prawo Kanoniczne” 11(1968), nr 3–4, s. 255–302. Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 136n.

¹⁷ *Regolamento generale della Curia Romana*, AAS 60(1968), s. 129–176.

¹⁸ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (15.09.1917), Romae 1917, AAS 9(1917), cz. II [dalej: KPK/17].

¹⁹ Zob. E. Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, dz. cyt.; N. Del Re, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, wyd. 3, Rzym 1970; G. Delgado, *La Curia Romana. El gobierno central de la Iglesia*, Pampeluna 1973; E. Szafrowski, *Kuria Rzymska*, Warszawa 1981.

²⁰ Por. J. Krukowski, *Fondamenti del diritto amministrativo nella chiesa*, w: *Administracja w prawie kanonicznym, XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego 14–18 września 2011 r.*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, Warszawa 2012, s. 106; J. Wroceński, *La potestà amministrativa ordinaria, propria e vicaria*, w: *Administracja w prawie kanonicznym*, s. 420. Zob. J. Krzywda, *Funkcje i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II*, Kraków 1996.

²¹ J.I. Arrieta, *Presupposti organizzativi*, s. 40. Zob. tenże, *Lo sviluppo del diritto amministrativo nel vigente sistema canonico*, w: *Administracja w prawie kanonicznym*, s. 67.

Biskupa Rzymu²². Powierzenie im stanowisk kierowniczych to rzeczywistość, w której osoba świecka korzysta z autorytetu władzy najwyższej w Kościele, zarządzając tak, jakby była biskupem. Jest to zaprzeczenie dotychczasowej typologii podziału władzy w Kościele na przykładzie kierujących dotąd poszczególnymi dykasteriami Kurii Rzymskiej jako członków Kolegium Biskupów, gdy na poziomie diecezjalnym władzę zastępczą realizują wikariusz generalny i wikariusz biskupi. Kierowanie organami Kurii Rzymskiej we władzy zastępczej wobec Biskupa Rzymu było rozumiane jako uczestnictwo w Kolegium Biskupów²³. Sekretarz Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych wskazał jednak na to, że możliwa jest zmiana mentalności u wiernych w sposobie postrzegania struktur prawnych²⁴. Kuria Rzymska ma odzwierciedlać *communio ecclesiarum*²⁵.

²² Przed wejściem w życie PE papież Franciszek na stanowiska w Kurii Rzymskiej, dotychczas zarezerwowane dla duchownych, mianował także osoby świeckie. Dnia 23 lutego 2018 r. siostra Carmen Ros Nortes została mianowana podsekretarzem w Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego. zob. *Resignations and Appointments*, 23.02.2018, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/02/23/180223c.html> (dostęp: 9.02.2024). Inna nominacja papieża Franciszka dotyczyła stanowiska podsekretarza w Sekretariacie Stanu. Urząd ten 15 stycznia 2020 r. objęła dr Francesca di Giovanni (zob. *Rinunce e nomine*, 15.01.2020, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/01/15/0027/00061.html#sottseg> (dostęp: 9.02.2024) i piastowała go do czasu powołania następcy 10 stycznia 2023 r. zob. *Rinunce e nomine*, 10.01.2023, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/01/10/0025/00047.html> (dostęp: 9.02.2024). Dnia 6 lutego 2021 r. nominowano dwóch podsekretarzy Synodu Biskupów: ks. Luisa Marina de San Martín OSA, wówczas asystenta generalnego Zakonu św. Augustyna, jednocześnie wynosząc go na tytularną stolicę w Sulianie, oraz siostrę Nathalie Becquart ze zgromadzenia sióstr ksawerianek zob. *Rinunce e nomine*, 06.02.2021, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/02/06/0077/00162.html#so> (dostęp: 9.02.2024). Nominacja tych dwóch osób pokazała równość wiernych co do wypełniania zadania na stanowiskach przydzielanych dotąd w Kolegium Biskupów. Następna nominacja papieska przypadła siostrze dr Raffaelli Petrini FSE, która w dniu 4 listopada 2021 r. została mianowana sekretarzem generalnym Gubernatoratu Państwa Watykańskiego zob. *Rinunce e nomine*, 04.11.2021, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/11/04/0720/01529.html#segretario> (dostęp: 9.02.2024). Dotychczas na stanowisko sekretarza generalnego Gubernatoratu Państwa Watykańskiego mianowani byli duchowni w randze biskupa. Z tą samą datą 4 listopada 2021 r. papież powołał na stanowisko zastępcy sekretarza generalnego Gubernatoratu Państwa Watykańskiego adwokata dra Giuseppe Puglisi-Alibrandiego zob. *Rinunce e nomine*, 04.11.2021, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/11/04/0720/01529.html#segretario> (dostęp: 9.02.2024).

²³ Por. J. Krukowski, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 48–52; tenże, *Fondamenti del diritto amministrativo*, s. 107; W. Góralski, *Struktury kolegialne w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 5(2019), s. 20.

²⁴ J.I. Arrieta, *Pressuposti organizzativi*, s. 53.

²⁵ Tamże, s. 56.

2. NOWA KONSTITUCJA APOSTOLSKA DLA KURII RZYMSKIEJ

Dokument zawiera preambułę (rozdział I) podzieloną na punkty. W numerze 1 konstytucja apostolska za źródło przyjmuje głoszenie Ewangelii Jezusa Chrystusa. Jest to świadectwo w słowach i czynach o miłosierdziu Bożym²⁶. Dalsze punkty stanowią o „nawróceniu misyjnym” Kościoła.

Uczniowie Chrystusa są wezwani, aby być światłem świata²⁷. W punkcie 3 wskazuje się, że reforma Kurii Rzymskiej ma być rozumiana w kontekście misyjności Kościoła²⁸. Paweł VI reformował ją, skupiając się na wprowadzaniu w życie uchwał Soboru Watykańskiego II, natomiast Jan Paweł II reformował, podkreślając *communio* Kościoła²⁹. Obie innowacje łączy realizacja myśli Vaticanum II. Reforma papieża Franciszka, choć nawiązuje do dawnych reform przedsoborowych, to jednak kontynuuje dwie ostatnie: Pawła VI i Jana Pawła II. Chodzi o harmonizowanie dotychczasowej działalności Kurii Rzymskiej z akcentem na ewangelizowanie. Kościół

²⁶ „1. Głosie Ewangelię (por. Mk 16,15; Mt 10,7-8): jest to zadanie, które Pan Jezus powierzył swoim uczniom. Mandat ten stanowi «pierwszą posługę, jaką Kościół może spełnić względem każdego człowieka i całej ludzkości w dzisiejszym świecie» [1]. Do tego Kościół został powołany: aby głosić Ewangelię Syna Bożego, Chrystusa Pana, a dzięki niej, aby pobudzać wszystkie narody do przyjęcia wiary (por. Rz 1,1-5; Gal 3,5). Kościół wypełnia swój mandat przede wszystkim wtedy, gdy słowem i czynem daje świadectwo o miłosierdziu, które sam darmo otrzymał. Taki przykład zоставił nam nasz Pan i Mistrz, kiedy umył nogi swoim uczniom i powiedział, że będziemy błogosławieni, jeżeli tak samo będziemy czynić (por. J 13,15-17). W ten sposób «wspólnota ewangelizacyjna przez dzieła i gesty wkracza w codzienne życie innych, skraca dystans, uniża się aż do upokorzenia, jeżeli to jest konieczne, i przyjmuje ludzkie życie, dotykając cierpiącego ciała Chrystusa w ludzi» [2]. Tak postępując, Lud Boży wypełnia nakaz Pana, który prosząc o głoszenie Ewangelii przynagla nas do opieki nad najsłabszymi, najbardziej chorymi i najbardziej cierpiącymi braćmi i siostrami”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1132.

²⁷ „2. «Misyjne nawrócenie» Kościoła [3] ma na celu odnowienie Kościoła na obraz misji miłości samego Chrystusa. Jego uczniowie są zatem powołani, aby być «światłem świata» (Mt 5,14). W ten sposób Kościół odzwierciedla zbawczą miłość Chrystusa, który jest Światłością świata (por. J 8,12). Wówczas sam Kościół staje się bardziej promienny, gdy niesie ludziom nadprzyrodzony dar wiary, «jak światło na drodze, wskazujące kierunek naszej wędrówki w czasie» i służy Ewangelii, aby to światło «powiększało się, by oświetlało terazniejszość i stało się gwiazdą ukazującą horyzonty naszej drogi w czasach, w których człowiek szczególnie potrzebuje światła» [4]”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1133.

²⁸ „3. W misyjną naturę Kościoła wpisuje się również reforma Kurii Rzymskiej. Tak było w czasach, gdy tęsknota za reformą była najbardziej nagła, jak w XVI wieku, gdy wydano Konstytucję apostolską *Immensa aeterni Dei* Sykstusa V (1588) i w XX wieku, gdy wydano Konstytucję apostolską *Sapienti Consilio* Piusa X (1908). Po zakończeniu Soboru Watykańskiego II, Paweł VI nawiązując wyraźnie do życzeń wyrażonych przez Ojców soborowych [5], Konstytucją apostolską *Regimini Ecclesiae universae* (1967) nakazał i wprowadził w życie reformę Kurii. Następnie Jan Paweł II ogłosił Konstytucję apostolską *Pastor Bonus* (1988), aby zawsze promować komunie w całym organizmie Kościoła. Kontynuując te dwie ostatnie reformy, a także dziękując za wielkoduszną i kompetentną posługę, jaką w ciągu minionych lat tak wielu członków Kurii ofiarowało Biskupowi Rzymskiemu i Kościołowi powszechnemu, niniejsza nowa Konstytucja apostolska zmierza do lepszego zharmonizowania pełnienia dzisiaj posługi kurialnej z drogą ewangelizacji, którą Kościół przeżywa zwłaszcza w obecnym okresie”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1133–1134.

²⁹ Zob. J. Krukowski, *Fondamenti del diritto amministrativo nella chiesa*, s. 87.

rozumiany jest jako tajemnica wspólnoty. W punkcie 4 konstytucja apostolska wyraża dążenie do tego, by Kościół odzwierciedlał „nową” wspólnotę Boga Ojca z Synem³⁰. Życie we wspólnocie ukazuje oblicze synodalności. Ma to być Kościół, w którym słucha się wzajemnie i w którym każdy może się czegoś nauczyć. Ma rozeznawać, co mówi Duch. Ten aspekt wiąże się z misyjnością Kościoła. Z powyższego wyłania się posługa prymatu Piotra i Kolegium Biskupów. Powtarza to dotychczasową doktrynę, że z ustanowienia Bożego w Kościele istnieją dwa podmioty najwyższej i pełnej władzy: Biskup Rzymu i Kolegium Biskupów. Organem jednoosobowym jest urząd Biskupa Rzymu, organem kolegialnym natomiast jest Kolegium Biskupów wraz z Biskupem Rzymu jako jego głową (kan. 330 KPK). Także biskupi diecezjalni mają władzę rządzenia trojakiego rodzaju: ustawodawczą, wykonawczą i sędziowską (kan. 381 KPK)³¹.

W punkcie 5 następuje podkreślenie łączności Kolegium Biskupów³². W punkcie 6 poszczególni biskupi diecezjalni w łączności z papieżem reprezentują swoje Kościoły partykularne, a przez to papież wraz z nimi Kościół powszechny, złączony więzami miłości, pokoju i jedności. Tekst oryginalny konstytucji apostolskiej w punkcie 7 zachowuje łacińskie pojęcia: *communio Episcoporum*, *communio Ecclesiarum*, *communio fidelium*³³. Wskazuje też na różne formy konferencji biskupów: regionalne, krajowe, kontynentalne. Podkreślają one *communio* i jedność wiary z Biskupem Rzymu. Na tle tej *communio* papież Franciszek ukazuje posługę Kurii Rzymskiej. Czyni to w punkcie 8. Kuria Rzymska służy papieżowi, który jako następca św. Piotra jest wieczystą i widoczną zasadą i fundamentem jedności zarówno biskupów, jak i rzeszy wiernych. Na mocy tej więzi praca Kurii Rzymskiej pozostaje również skorelowana z Kolegium Biskupów i poszczególnymi biskupami, z konferencjami biskupów, konferencjami regionalnymi i kontynentalnymi, również ze wschodnimi strukturami hierarchicznymi, które mają wielką użyteczność w duszpasterstwie i wyrażają afektywną i skuteczną komuniję między biskupami. Kuria Rzymska nie staje między papieżem i biskupami, ale raczej oddaje się służbie na rzecz obu podmiotów

³⁰ „4. Dla reformy Kurii Rzymskiej ważne jest, aby pamiętać i doceniać inny aspekt tajemnicy Kościoła: w Kościele misja jest tak ściśle związana z komuniją, że można powiedzieć, iż celem misji jest właśnie to, aby wszyscy ludzie «poznali i przeżyli ‘nową’ komuniję, która weszła w historię świata przez Syna Bożego, który stał się człowiekiem» [6]”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1134. Por. P.V. Pinto, *Diritto amministrativo canonico. La chiesa mistero e istituzione*, Bolonia 2006, s. 10, 70.

³¹ Zob. J. Krukowski, *Fondamenti del diritto amministrativo*, s. 106.

³² „5. Wśród tych darów, udzielonych przez Ducha na służbę ludziom, wyróżniają się Apostołowie, których Pan wybrał i ukonstytuował jako stałą «grupę», na czele której postawił wybranego spośród nich Piotra [9]. Tym samym Apostołom powierzył misję, która będzie trwała aż do końca czasów. W tym celu zatroszczyli się oni o ustanowienie następców [10], aby tak jak Piotr i inni Apostołowie, którzy tworzyli z woli Pana jedno Kolegium apostolskie, tak i dzisiaj w Kościele, wspólnocie hierarchicznie zorganizowanej [11], Biskup Rzymski, następca Piotra, i biskupi, następcy Apostołów, byli złączeni między sobą w jedno ciało biskupie, do którego biskupi należą na mocy konsekracji sakramentalnej i przez komuniję hierarchiczną z Głową Kolegium biskupów i z jego członkami, czyli z samym Kolegium [12]”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1135.

³³ Zob. J. Krukowski, *Fondamenti del diritto amministrativo*, s. 87. Por. M. Ganarin, *La Costituzione apostolica Praedicate Evangelium di Papa Francesco*, „L – Jus” 5/1(2022), s. 66.

w taki sposób, jaki jest właściwy naturze każdego z nich³⁴. W punkcie 9 precyzuje się, że uwaga, jaką obecna konstytucja apostolska poświęca konferencji biskupów i ich odpowiednikom we wschodnich strukturach hierarchicznych, zmierza do wzmocnienia ich potencjałów. Wyraża to kolegialność działania biskupów³⁵.

W punkcie 10 preambuła wskazuje, że każdy chrześcijanin jest uczniem misjonarzem. Biskup Rzymu, biskupi i inni wyświęceni szafarze nie są jedynymi ewangelizatorami w Kościele³⁶. Zdają sobie bowiem sprawę z tego, że nie zostali ustanowieni przez Chrystusa, aby podejmować cały ciężar realizacji zbawczego posłannictwa Kościoła w świecie. Każdy chrześcijanin na mocy chrztu św. jest uczniem misjonarzem³⁷. Tego nie można pominąć w aktualizowaniu oraz współczesnianiu Kurii Rzymskiej, której reforma musi zatem zapewnić zaangażowanie osób świeckich, w tym na stanowiskach kierowniczych i odpowiedzialnych. Ich obecność i uczestnictwo są niezbędne również dlatego, że współpracują oni dla dobra całego Kościoła. Poprzez ich życie rodzinne, ze względu na ich znajomość realiów społecznych, ze względu na ich wiarę, która ich prowadzi do odkrywania ścieżek Bożych w świecie, świeccy mogą wnieść cenny wkład, zwłaszcza w promocję rodziny i poszanowanie wartości życia i stworzenia, w promocję Ewangelii jako zaczynu dla rzeczywistości ziemskich, także w rozeznawanie znaków czasu³⁸.

³⁴ „8. Kuria Rzymska służy papieżowi, który jako następca Piotra jest trwałym i widzialnym źródłem i fundamentem jedności zarówno Kolegium Biskupów, jak i wszystkich wiernych [15]. Na mocy tej więzi działalność Kurii Rzymskiej pozostaje również w organicznym związku z Kolegium Biskupów i z poszczególnymi biskupami, a także z konferencjami biskupów i ich związkami regionalnymi i kontynentalnymi oraz ze wschodnimi strukturami hierarchicznymi, które mają wielką użyteczność duszpasterską i wyrażają uczuciową i skuteczną komunie między biskupami. Kuria Rzymska nie stoi pomiędzy papieżem a biskupami, ale raczej służy im obu, w sposób właściwy dla natury każdego z nich”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1136. Zob. J.I. Arrieta, *La nuova organizzazione della Curia Romana*, „Ius Ecclesiae” 34(2022), s. 421–427.

³⁵ „9. Uwaga, jaką niniejsza Konstytucja apostolska poświęca konferencjom biskupów oraz w odpowiedni i adekwatny sposób wschodnim strukturom hierarchicznym, zmierza do wzmocnienia ich potencjału [16], aby nie działały one jako pośrednicy między Biskupem Rzymu a biskupami, ale raczej pozostawały do ich pełnej dyspozycji. Kompetencje przyznane im w niniejszych przepisach mają na celu wyrażenie kolegialnego wymiaru posługi biskupiej i pośrednio, umocnienie komunii kościelnej [17], przez nadanie konkretnej formy wspólnemu wykonywaniu niektórych funkcji pasterskich, dla dobra wiernych poszczególnych narodów lub danego terytorium [18]. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1137. Zob. W. Góralski, *Struktury kolegialne*, s. 24.

³⁶ „10. Papież, biskupi i inni wyświęceni szafarze nie są jedynymi ewangelizatorami w Kościele. Oni «wiedzą, iż nie po to zostali ustanowieni przez Chrystusa, aby wziąć na samych siebie całe zbawcze posłannictwo Chrystusa w stosunku do świata» [19]. Każdy chrześcijanin, na mocy chrztu, jest uczniem-misjonarzem «w takiej mierze, w jakiej spotkał się z miłością Boga w Chrystusie Jezusie» [20]. Nie można tego nie brać pod uwagę przy współczesnianiu Kurii, której reforma musi zatem przewidywać zaangażowanie świeckich kobiet i mężczyzn, także na stanowiskach kierowniczych i odpowiedzialnych”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1137. Por. M. Ganarin, *La Costituzione apostolica Praedicate Evangelium*, s. 67.

³⁷ Por. R. Sobański, *Chrzest jako podstawa jedności Kościoła*, Warszawa 1971, s. 193n.; tenże, *Kościół jako podmiot prawa*, Warszawa 1983, s. 154; M. Ganarin, *La Costituzione apostolica Praedicate Evangelium*, s. 62.

³⁸ „Ich obecność i uczestnictwo są również istotne, ponieważ współpracują dla dobra całego Kościoła [21], a ze względu na ich życie rodzinne, znajomość realiów społecznych i wiarę, która

3. NATURA WŁADZY ZASTĘPCZEJ W KURII RZYMSKIEJ

Konstytucja apostolska PE w rozdziale II omówiła zasady i kryteria w posłudze Kurii Rzymskiej. Punkt 5 traktuje o naturze władzy zastępczej. Każda instytucja kurialna wypełnia swoją misję na mocy władzy otrzymanej od Biskupa Rzymskiego, w którego imieniu działa z władzą zastępczą w sprawowaniu jego prymacjalnego posłannictwa. Z tego powodu każdy wierny może przewodniczyć dykasterii lub organizmowi Kurii Rzymskiej, biorąc pod uwagę szczególne kompetencje, władzę rządzenia i funkcje tych ostatnich³⁹. Józef Krukowski podkreśla, że tytulariusze pełnej władzy w Kościele nie mogą jej używać osobiście i sami w sposób efektywny na co dzień. Dokonuje się zatem decentralizacja poprzez urzędy władzy zastępczej⁴⁰.

Konstytucja apostolska PE w kontekście głoszenia Ewangelii nie dzieli wiernych na duchownych i świeckich. Odwołuje się natomiast do kompetencji wiernego (wyszkolenie, zdobyte doświadczenie), wskazuje na władzę rządzenia (a ta jest wynikiem sakramentu święceń). Decyzję o powołaniu konkretnej osoby na kierowniczy urząd w Kurii Rzymskiej podejmuje jednak sam papież⁴¹.

Obecna konstytucja apostolska nie kładzie nacisku na dostosowanie prawa w Kurii Rzymskiej do kodeksów. Zakłada to jednak respektowanie prawa powszechnego obowiązującego w Kościele zachodnim oraz katolickich kościołach wschodnich w zgodzie ze słusnością kanoniczną⁴².

prowadzi ich do odkrywania Bożych dróg w świecie, mogą wnieść ważny wkład, zwłaszcza jeżeli chodzi o promocję rodziny, poszanowanie wartości życia i stworzenia, postrzeganie Ewangelii jako zazczynu rzeczywistości doczesnych i rozeznawanie znaków czasu". Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1137. Por. W. Góralski, *L'amministrazione nelle vita della Chiesa*, w: *Administracja w prawie kanonicznym*, s. 1101.

³⁹ „5. Natura zastępcza Kurii Rzymskiej. Każda instytucja kurialna wypełnia swoją misję na mocy władzy otrzymanej od Biskupa Rzymskiego, w imieniu którego działa z władzą zastępczą w sprawowaniu jego munus prymacjalnego. Z tego powodu każdy wierny może przewodniczyć dykasterii lub organowi, biorąc pod uwagę szczególne kompetencje, władzę rządzenia i pełnione przez nie zadania". Franciszek, Konstytucja postolska *Praedicate Evangelium*, s. 1139. Zob. U. Navarette, *Potestas vicaria Ecclesiae. Evolutio historica conceptus atque observationes attenda doctrina Concilii Vaticani II*, „Periodica” 60(1971), s. 479; R. Sobański, *Uwagi o interpretacji prawa kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” 30/1-2(1987), s. 37.

⁴⁰ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 114; J. Wroceński, *Kompetencje administracyjne w Kościele na mocy zwyczajnej władzy własnej i władzy zastępczej*, w: *Organizacja i funkcjonowanie administracji w Kościele*, red. J. Krukowski, W. Kraiński, M. Sitarz, Toruń 2011, s. 143–165; J. Krukowski, *Fondamenti del diritto amministrativo*, s. 106; J. Wroceński, *La potestà amministrativa*, s. 426; A. Viana, *La potestà della curia romana secondo la costituzione apostolica «Praedicate Evangelium»*, „Ephemerides Iuris Canonici”, nowa seria, 2 (2022), s. 535–563.

⁴¹ Zob. M. Mellino, *La Curia Romana alla luce della Costituzione apostolica «Praedicate Evangelium»* [on-line], <https://www.osservatoreromano.va/it/news/2022-05/quo-105/la-curia-romana-alla-luce-della-costituzione-apostolica-praedica.htm> (dostęp: 30.06.2023).

⁴² „Art. 23. Każda z instytucji kurialnych zajmuje się sprawami należącymi do jej właściwości zgodnie z prawem powszechnym i prawem specjalnym Kurii Rzymskiej, a także według własnych przepisów, stosując prawo zawsze z zachowaniem słusności kanonicznej, mając na uwadze i troszcząc się o sprawiedliwość, dobro Kościoła i zbawienie dusz”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1147.

W art. 30 norm ogólnych konstytucja apostolska PE stanowi, że Kuria Rzymska nie posiada władzy do wydawania ustaw ani dekretów z mocą ustawy. Przynależy to wyłącznie do kompetencji samego papieża i wymaga od niego działania w formie szczególnej⁴³. Konstytucja apostolska PB w art. 18b i *Regulamin ogólny Kurii Rzymskiej* w art. 126 § 4 przewidziały specjalną formę aprobaty papieskiej dla ustawy lub dekretu ogólnego⁴⁴. Zasada ta podkreśla władzę zastępczą Kurii Rzymskiej⁴⁵.

4. REGULAMINY KURII RZYMSKIEJ

W rozdziale III konstytucji apostolskiej PE zawarte są normy ogólne. W art. 6 wypukła się aspekt zaangażowania pastoralnego. Wszyscy pracownicy Kurii Rzymskiej mają być zaangażowani w duszpasterstwo⁴⁶.

Podobnie jak przy reformie Kurii Rzymskiej za Pawła VI i Jana Pawła II, konstytucja apostolska PE przewiduje odniesienia do *Regulaminu ogólnego Kurii Rzymskiej*. Są to normy generalne zawarte w art. 43⁴⁷. Przed wejściem w życie konstytucji apostolskiej PE papież Franciszek ustanowił 12 kwietnia 2022 roku komisję międzykasterialną ds. rewizji *Regulaminu ogólnego Kurii Rzymskiej* z przewodniczącym bpem Filippem Iannonem O. Carmem, stojącym na czele Dykasterii ds. Tekstów Prawnych⁴⁸. Każda instytucja Kurii Rzymskiej i każde biuro mają posiadać *Ordo servandus*, zatwierdzony przez papieża.

⁴³ „Art. 30. Instytucja kurialna nie może wydawać ustaw ani dekretów ogólnych z mocą ustawy, ani uchylać obowiązujących przepisów prawa powszechnego, chyba że w przypadkach poszczególnych i wyjątkowych oraz po uzyskaniu specjalnego zatwierdzenia przez Biskupa Rzymskiego”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1150.

⁴⁴ Zob. A. Viana, *Il retto esercizio della potestà vicaria amministrativa della Curia Romana*, w: *Amministrazione in prawie kanonicznym*, s. 1038–1039.

⁴⁵ Zob. tamże, s. 1036; J. Wroceński, *La potestà amministrativa*, s. 434.

⁴⁶ „Art. 6. Pełniąc służbę w Kurii Rzymskiej, na miarę swych możliwości i bez uszczerbku dla pełnionego przez siebie zadania, duchowni powinni także zajmować się duszpasterstwem, podobnie jak członkowie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego, a świeccy powinni współpracować w działalności duszpasterskiej własnych wspólnot lub innych grup kościelnych, stosownie do swych zdolności i możliwości”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1142–1143.

⁴⁷ „Regulaminy. Art. 43 § 1. Odnosnie do sposobu postępowania, bez uszczerbku dla przepisów obowiązujących kodeksów, zasad i kryteriów określonych w części II oraz przepisów ustanowionych w niniejszej Konstytucji apostolskiej, należy przestrzegać odpowiednio zatwierdzonego przez Biskupa Rzymskiego Regulaminu Generalnego Kurii Rzymskiej, tj. zbioru przepisów wspólnych, zgodnie z którymi ustala się porządek i sposób postępowania i załatwiania spraw w Kurii oraz tam, gdzie jest to wyraźnie przewidziane, w instytucjach związanych ze Stolicą Świętą. § 2. Każda instytucja kurialna i każdy urząd powinny posiadać własne *Ordo servandus*, czyli przepisy własne, zatwierdzone przez Biskupa Rzymskiego, zgodnie z którymi należy rozstrzygać sprawy”. Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium*, s. 1153.

⁴⁸ <https://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2022/documents/20220412-chirografo-commissione-revisione-regolamento-curiaromana.html> (dostęp: 9.02.2024).

ZAKOŃCZENIE

Reforma Kurii Rzymskiej ujęta w konstytucji apostolskiej *Praedicate Evangelium* stała się faktem po wielu latach dyskusji i przemyśleń. Odnowa Soboru Watykańskiego II okazała się długim procesem umożliwiającym umiędzynarodowienie instytucji, która na co dzień świadczy pomoc Biskupowi Rzymu w realizacji jego posłannictwa. Reforma papieża Franciszka podkreśliła fundamentalne znaczenie głoszenia Ewangelii i świadectwa misyjności Kościoła we współczesnym świecie. Ukazała równość wszystkich wiernych, z racji przyjętego chrztu św., w możliwości podejmowania odpowiedzialności i zarządu instytucjami wspierającymi papieża. Władza ta ma charakter zastępczy i zależny całkowicie od Urzędu Piotrowego. Według uznania papieskiego każdy wierny może również kierować dykasterią lub organizmem Kurii Rzymskiej. Decyduje o tym sam Biskup Rzymu, wystawiając odpowiednią nominację. Istotny przy tym wydaje się aspekt duszpasterskiego zaangażowania pracowników Kurii Rzymskiej w parafiach i grupach, gdzie przecież głosi się Ewangelię. Misją tej instytucji jest umiejętne komunikowanie się Biskupa Rzymu, Kolegium Biskupów oraz wszystkich wiernych w realizacji prawa powszechnego w celu osiągnięcia zbawienia.

ROZUMIENIE WŁADZY RZĄDZENIA (JURYSDYKCJI) W ŚWIETLE KONSTYTUCJI APOSTOLSKIEJ *PRÆDICATIONE EVANGELIUM* Z 19 MARCA 2022 ROKU

STRESZCZENIE

Po Soborze Watykańskim II zaistniała potrzeba dostosowania pracy Kurii Rzymskiej do rosnących potrzeb duszpasterskich i uaktualnienia *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 roku. Zaowocowało to reformą papieża Pawła VI i wydaną konstytucją apostolską *Regimini Ecclesiae Universae*. Papież Jan Paweł II, ogłaszając *Kodeks prawa kanonicznego* z 1983 roku, dalej odczytywał myśl Soboru Watykańskiego II i zreformował Kurię Rzymską konstytucją *Pastor Bonus*. Obie przeprowadzone innowacje utrzymywały charakter władzy zastępczej tej instytucji, przy czym kierownicze stanowiska zarezerwowane zostały dla duchownych. Papież Franciszek mianował na niektóre odpowiedzialne stanowiska w Kurii Rzymskiej i w Synodzie Biskupów osoby, które nie mają święceń, ale posiadają kwalifikacje do wypełniania swoich zadań. Podjęta dyskusja o tym, czy tylko duchowni mogą być przy papieżu jego użytecznymi współpracownikami na odpowiedzialnych stanowiskach, przyniosła odpowiedź w postaci konstytucji apostolskiej *Praedicate Evangelium*. Dokument ten podkreśla równą godność wiernych, wypływającą z przyjętego chrztu św. Uzdatnia ona do misjonarskiego głoszenia Ewangelii i dawania świadectwa wierze. Władza sprawowana w Kurii Rzymskiej ma ze swej natury charakter zastępczy.

**THE UNDERSTANDING OF THE POWER OF GOVERNING (JURISDICTION)
IN THE LIGHT OF THE APOSTOLIC CONSTITUTION
PRAEDICATE EVANGELIUM OF MARCH 19, 2022**

SUMMARY

After the Second Vatican Council, there was a need to adapt the work of the Roman Curia to the growing pastoral needs and to update the Code of Canon Law of 1917. This resulted in the reform of Pope Paul VI and he issued apostolic constitution *Regimini Ecclesiae Universae*. Pope John Paul II, announcing the Code of Canon Law of 1983, continued to read the thought of the Second Vatican Council and reformed the Roman Curia with the constitution *Pastor Bonus*. Both of the innovations carried out maintained the character of the substitute authority of this institution, while the managerial positions were reserved for clergy. Pope Francis has appointed to some positions of responsibility in the Roman Curia and in the Synod of Bishops persons who are not ordained but qualified to fulfill their tasks. The discussion about whether only clergymen can be useful collaborators with the pope in responsible positions brought the answer in the form of the apostolic constitution *Praedicate Evangelium*. This document emphasizes the equal dignity of the faithful resulting from their baptism. It conditions for missionary proclamation of the Gospel and bearing witness to faith. The power exercised in the Roman Curia is by nature vicarious.

**DEUTUNG DER REGIERUNGSGEWALT (JURISDIKTION)
IM LICHT DER APOSTOLISCHEN KONSTITUTION
PRAEDICATE EVANGELIUM VOM 19. MÄRZ 2022**

ZUSAMMENFASSUNG

Nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil entstand die Notwendigkeit, die Arbeit der Römischen Kurie an die wachsenden pastoralen Bedürfnisse anzupassen und den Kodex des kanonischen Rechts von 1917 zu aktualisieren. Dies führte zur Reform von Papst Paul VI. und zur apostolischen Konstitution *Regimini Ecclesiae Universae*. Papst Johannes Paul II. verwirklichte mit der Verkündung des Kodex des kanonischen Rechts von 1983 die Gedanken des Zweiten Vatikanischen Konzils weiter und reformierte die Römische Kurie mit der apostolischen Konstitution *Pastor Bonus*. Beide Innovationen behielten den Charakter der stellvertretenden Autorität der Institution bei, wobei Führungspositionen Geistlichen vorbehalten waren. Papst Franziskus hat für einige verantwortungsvolle Ämter in der Römischen Kurie und der Bischofssynode Personen ernannt, die nicht ordiniert, aber für die Erfüllung ihrer Aufgaben qualifiziert sind. Die Diskussion darüber, ob nur Geistliche in verantwortlichen Positionen nützliche Mitarbeiter des Papstes sein können, brachte eine Antwort in Form der apostolischen Konstitution *Praedicate Evangelium*. Dieses Dokument betont die gleiche Würde der Gläubigen, die sich aus ihrer Taufe ergibt. Es ermöglicht uns, das Evangelium zu verkünden und den Glauben missionarisch zu bezeugen. Die in der Römischen Kurie ausgeübte Macht ist ihrer Natur nach stellvertretend.

BIBLIOGRAFIA

Źródła:

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 18.10.1990, Typis Polyglottis Vaticanis 1990; tłumaczenie polskie: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II (18.10.1990)*, Lublin 2002.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, 15.09.1917, Romae 1917, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej AAS] 9(1917) pars II.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75(1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 2022

Francesco, *Costituzione Apostolica Praedicate Evangelium sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa e al Mondo (19.03.2022)*, „L'Osservatore Romano” 162 (2022), nr 74, 31.03.2022, s. I–XII; tekst polski: Franciszek, *Konstytucja apostolska Praedicate Evangelium o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi w świecie*, w: *Dodatek (cz. II) do: Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego*, red. wyd. pol. P. Majer, wyd. 2, Warszawa 2023, s. 1132–1207.

Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus (28.06.1988)*, AAS 80 (1988), s. 841–912; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217–257.

Paulus PP. VI, *Constitutio apostolica de Romana Curia Regimini Ecclesiae Universae (15.08.1967)*, AAS 59 (1967), s. 885–928; tekst polski: Edward Szafrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, 2: *Konstytucja apostolska Regimini Ecclesiae universae – o Kurii Rzymskiej*, „Prawo Kanoniczne” 11(1968), nr 3–4, s. 255–302.

Regolamento generale della Curia Romana, AAS 60(1968), s. 129–176.

Regolamento generale della Curia Romana, AAS 91(1999), s. 629–699

Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia „Lumen gentium” (21.11.1964)*, AAS 57(1965), s. 5–75; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104–63.

Opracowania:

Arrieta J.I., *La nuova organizzazione della Curia Romana*, „Ius Ecclesiae” 34(2022), s. 418–434.

Arrieta J.I., *Lo sviluppo del diritto amministrativo nel vigente sistema canonico*, w: *Amministrazione w prawie kanonicznym, XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego 14–18 września 2011 r.*, red. J. Wroceński M. Stokłosa, Warszawa 2012, s. 53–70.

Arrieta J.I., *Presupposti organizzativi della Riforma della Curia Romana*, „Ius Ecclesiae” 27(2015), s. 37–59.

Bunge A.W., *Los claves del Código*, Buenos Aires 2011.

Ganarin M., *La Costituzione apostolica Praedicate Evangelium di Papa Francesco*, „L – Jus” 5/1(2022), s. 59–77.

Góralski W., *L'amministrazione nelle vita della Chiesa*, w: *Amministrazione w prawie kanonicznym, XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego 14–18 września 2011 r.*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, Warszawa 2012, s. 1093–1110.

- Góralski W., *Struktury kolegialne w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 5(2019), s. 19–40.
- Krukowski J., *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985.
- Krukowski J., *Fondamenti del diritto amministrativo nella chiesa*, w: *Administracja w prawie kanonicznym, XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego 14–18 września 2011 r.*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, Warszawa 2012, s. 75–123.
- Krzywdka J., *Funkcje i znaczenie misji kanonicznej w strukturze władzy kościelnej w świetle Vaticanum II*, Kraków 1996.
- Navarette U., *Potestas vicaria Ecclesiae. Evolutio historica conceptus atque observationes attenta doctrina Concilii Vaticani II*, „Periodica” 60(1971), s. 415–486.
- Pawłuk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986.
- Pinto P.V., *Diritto amministrativo canonico, La Chiesa mistero e istituzione*, Bolonia 2006.
- Sobański R., *Chrzest jako podstawa jedności Kościoła*, Warszawa 1971.
- Sobański R., *Kościół jako podmiot prawa*, Warszawa 1983.
- Sobański R., *Niezmiennność i historyczność prawa w Kościele: prawo Boże i prawo ludzkie*, „Prawo Kanoniczne” 40/1-2(1997), s. 23–44.
- Sobański R., *Uwagi o interpretacji prawa kościelnego*, „Prawo Kanoniczne” 30/1-2(1987), s. 31–45.
- Sobański R., *Władza rządu*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 212–233.
- Sobański R., *Metodologia prawa kanonicznego*, Warszawa 2009.
- Viana A., *El problema de la participación de los laicos en la potestad de régimen. Dos vías de solución*, «Ius Canonicum» 54(2014), s. 603–638.
- Viana A., *Il retto esercizio della potestà vicaria amministrativa della Curia Romana*, w: *Administracja w prawie kanonicznym, XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego 14–18 września 2011 r.*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, Warszawa 2012, s. 1035–1046.
- Viana A., *La potestà della curia romana secondo la costituzione apostolica «Praedicate Evangelium»*, „Ephemerides Iuris Canonici”, nowa seria, 2(2022), s. 535–563.
- Wroceński J., *Kompetencje administracyjne w Kościele na mocy zwyczajnej władzy własnej i władzy zastępczej*, w: *Organizacja i funkcjonowanie administracji w Kościele*, red. J. Krukowski, W. Kraiński, M. Sitarz, Toruń 2011, s. 143–165.
- Wroceński J., *La potestà amministrativa ordinaria, propria e vicaria*, w: *Administracja w prawie kanonicznym, XIV Międzynarodowy Kongres Prawa Kanonicznego 14–18 września 2011 r.*, red. J. Wroceński, M. Stokłosa, Warszawa 2012, s. 417–439.
- Żurowski M., *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*, Kraków 1984.

Zasoby internetowe:

- Resignations and Appointments*, 23.02.2018, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/02/23/180223c.html> (dostęp: 9.02.2024).
- Rinunce e nomine*, 04.11.2021, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/11/04/0720/01529.html#segretario> (dostęp: 9.02.2024).
- Rinunce e nomine*, 06.02.2021, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/02/06/0077/00162.html#so> (dostęp: 9.02.2024).

Rinunce e nomine, 10.01.2023, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/01/10/0025/00047.html> (dostęp: 9.02. 2024).

Rinunce e nomine, 15.01.2020, w: *Holy See Press Office. Summary of Bulletin* [on-line], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/01/15/0027/00061.html#sottseg> (dostęp: 9.02.2024).